

Daniel Henschen er ph.d. i historie på en afhandling om ydre mission som formidler af verden uden for Europa (2017) og forfatter til en række artikler om bl.a. mission og alternative bevægelser, samt bøgerne *Da danskerne ville omvende verden* (Gad 2019) og sammen med Sven Halse *Mikkel Hindhede og kampen om danskernes kost* (Aarhus Universitetsforlag 2020). Henschen er i 2023 ekstern lektor på RUC og forsker i den danske livsreformbevægelses historie.

Keywords: Indien, Tagore, Nobel, kolonialisme, alternativ modernitet, litteratur, 1900-1930.

DET INDISKE FORBILLEDE: METAFYSISK LÆNGSEL, KULTURKRITIK OG KOLONIALE SYMPATIER I DET DANSKE MØDE MED RABINDRANATH TAGORE OG HANS VÆRKER

Nobelpristageren Tagore er en af det moderne Indiens mest indflydelsesrige forfattere, og en central politisk og social tænkner. Artiklen analyserer den danske offentligheds reaktion på digterens tre besøg og værker. Målet er i første omgang at afdække den umiddelbare danske receptionshistorie for en af verdenslitteraturens store skikkelser, men datidens store interesse og positive holdning til en ikke-europæisk og erklæret antikolonialistisk tænkner er også en case på Indiens ellers ret ubeskrevne rolle i mellemkrigstidens offentlige debat – og kan som sådan bidrage til at kaste lys over et hjørne af den danske offentligheds relation til kolonialismen og den ikke-vestlige verden.

Jeg har været over hele Verden, men ingen Steder har jeg faaet en saa hjertelig Modtagelse som i Danmark. [...] der er knyttet en Hjerteforbindelse mellem dette Land og Indien.¹

Sådan udtalte den indiske digter, nobelpristageren Rabindranath Tagore (1861-1941) om sit første besøg i Danmark i 1921. At det ikke var ren høflighed, men spejlede en overvældende begejstring vil fremgå af denne artikel, der analyserer den danske offentligheds reaktion på digterens tre besøg og værker. Målet er i første omgang at afdække den umiddelbare danske receptions historie for en af verdenslitteraturens store skikkelser. Men artiklen er også relevant af andre årsager: Den danske offentligheds møde med Tagore er en case på Indiens ellers ret ubeskrevne rolle i mellemkrigstidens offentlige debat – og kan som sådan yderligere bidrage til at kaste lys over et hjørne af den danske offentligheds relation til kolonialismen og den ikke-vestlige verden.

Tagore er en af det moderne Indiens mest indflydelsesrige forfattere og som politisk og social tænker spillede han både en vigtig ideologisk rolle for uafhængighedsbevægelsen og som pædagog med selvstændige og radikale uddannelsesprincipper. I dag er Tagore nok ret glemt i den danske offentlighed, men sådan har det ikke altid været. Fra han modtog nobelprisen i litteratur 10. december 1913 og frem til midten af 1920'erne, var Tagore en af sin tids kendteste forfattere og genstand for en overvældende medieopmærksomhed. I kraft af sine mange rejser og som en af tidens største forfattere havde Tagore mulighed for at påvirke en hel generation over det meste af kloden. Den tyske forfatter og Tagore-oversætter Martin Kämpchen mener ligefrem, at "[e]s gibt wohl keine andere literarische Figur aus Indien oder Asien, deren Wirkung in Europa so deutlich Spürbar wurde."²

Internationalt har modtagelsen af Tagore uden for hans hjemland ansporet en række artikler og bøger.³ De afdækker imidlertid næsten udelukkende Tagore-receptionen igennem afgrænsede elite-miljøer og kilder fra de mennesker, der personligt mødte ham – i mindre grad ud fra den præsentation som befolkningerne uden for Indien rent faktisk fik af Tagore igennem datidens medier. Det er ellers netop den brede folkelige appel i Europa og USA, der mest slående adskiller Tagore fra andre af samtidens asiatiske og afrikanske tænkere. I nærværende artikel afdækkes receptionen derfor som en analyse af positioner og netværker i danske mediers aktuelle præsentation af Tagore i tiden op til, under og mellem de tre besøg i København i henholdsvis 1921, 1926 og 1930.

---

1 Politiken 24/5 1921.

2 Kämpchen 2011, s. 81

3 I denne artikel refereres primært til undersøgelser af tagore-receptionen i USA (Hay 1962), Tyskland (Kämpchen 2011) og Sverige (Hemmilä 2005), men Alam & Chakravarty 2011 har en omfattende liste over litteraturen om Tagores rejser, s. 813-814.

Det sker gennem fire etaper: For det første en biografisk fremstilling af Tagore og hans ideologiske ståsted som baggrund for at forstå hans rolle som 'rejsende ideolog'. For det andet en analyse af den indledningsvise reception af hans værker – særlig det internationale gennembrudsværk *Gitanjali* – og deres indlejring i et vestligt billede af Indien. For det tredje artiklens hovedfokus: en afdækning af, hvordan mødet med Tagore i en offentlighed påvirket af Første Verdenskrig udfordrede det hidtidige syn på både Tagore og på Indien – samt hvordan det positive syn på Tagore stort set op-hørte med en ændret virkelighed fra slutningen af 1920'erne og formentlig var med-virkende til, at Tagore i vidt omfang forsvandt fra den litteratur- og kulturhistoriske erindring uden for hans hjemland. Tagores besøg i 1921 behandles udførligst ud fra et kvantitativt perspektiv på receptionen sideløbende med det kronologiske, da de tre dage var genstand for langt den mest intense opmærksomhed. For det fjerde trækkes de lange linjer i Tagore-receptionen op afslutningsvist med fokus på forholdet mellem Indien og Danmark/Vesten.

Det politiske og sociale er umuligt at komme udenom i forhold til Tagore, som tog aktivt del i debatten om kolonialismen og udnyttede enhver mulighed for at diskutere Europas rolle i verden og forholdet mellem 'Øst' og 'Vest'. Behandlingen af Tagore er efter min mening en byggesten til at forstå den rolle, som det nye Indien spillede for den danske befolkning i løbet af 1900-tallet – og dermed til synet på den koloniale verden som sådan. Det er en periode, som er særlig interessant i en dansk sammenhæng, mellem afslutningen af Danmarks eget engagement i det imperiale projekt uden for det nordatlantiske med salget af Dansk Vestindien i 1917 og det statslige udviklingsarbejde efter Anden Verdenskrig. Derfor og af hensyn til konsistens og omfang har jeg valgt ikke at inddrage Tagores indflydelse på dansk pædagogik og teater i perioden. Artiklen kan som sådan ses som et supplement til de brede analyser af behandlingen af den ikke-vestlige verden, som i en skandinavisk sammenhæng først og fremmest har været udført af Åke Holmberg⁴ og senest med Eide og Simonsens omfattende analyse af norske medier, *Verden skapes hjemmefra*⁵ – vedr. dansk offentlighed findes enkeltundersøgelser af danske mediers dækning af Kina.⁶ Tagores forhold til Danmark er berørt enkelte gange, fyldigst i en artikel af Supatra Chowdury i tidsskriftet *Rabindra Biksha*, der resumerer nogle af begivenhederne under hans besøg,⁷ og ellers i korte omtaler i forbindelse med omtalen af indisk kultur,⁸ samt i to mindre jubilæumsartikler af denne artikels forfatter.⁹

Empirisk bygger artiklen primært på oversættelserne af Tagores værker, behandlingen af ham i danske aviser og radioen fra nobelprisen i 1913 og frem til hans død

---

4 Eks. Holmberg 1988.

5 Eide & Simonsen 2008.

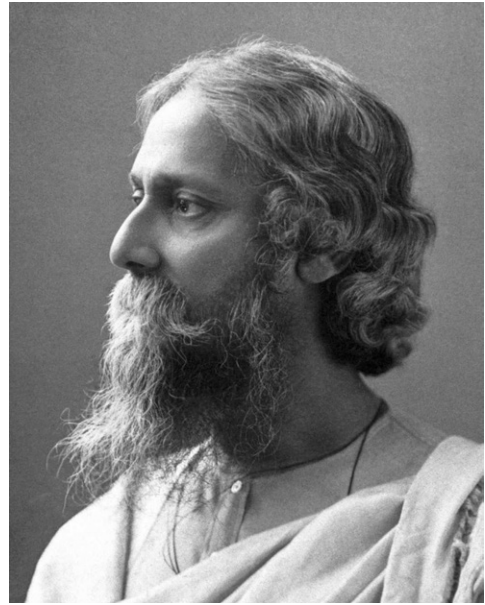
6 Hinrup 1997, Hinrup & Gregersen 1991.

7 Chowdury 2009.

8 Sand 1994, s. 22-23; Stinus 1983, s. 17-18, 21-22; Mølgaard 1983, s. 100-101; Dutta & Robinson 1995, s. 293

9 Henschen 2011; Henschen 2021.

Illu 1. Rabindranath Tagore få år før modtagelsen af Nobelprisen.¹⁰

i 1941, samt enkelte relevante tidsskrifter fra perioden – *Indiens Venner* og *Dansk Udsyn*. Artiklerne er fundet dels ved at gennemgå samtlige artikler om Tagore, som under og umiddelbart efter hans besøg blev trykt i syv københavnsbaserede aviser med vidt forskellige politiske holdninger og læsere: *Berlingske Tidende*, *Politiken*, *København*, *Kristeligt Dagblad*, *Socialdemokraten*, *Ekstra Bladet* og *Arbejderbladet*. Dels for den øvrige periodes vedkommende gennem Det Kongelige Biblioteks kartoteksregistre for *Politiken*, *Berlingske Tidende* og *Socialdemokraten* med supplerende søgninger i Mediestream.¹¹

Hvem var Tagore?

Rabindranath Tagore fødtes i 1861 i en af Bengalens¹² kendte familier. Hans far og farfar var ledere af bevægelsen Brahma Samaj, hvis reformerede hinduisme har haft

---

10 Generalstabens litografiska anstalt, Public domain, via Wikimedia Commons, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/91/Rabindranath_Tagore_in_1909.jpg.

11 Det skal bemærkes, Mediestream ikke har tilvejebragt væsentligt nyt materiale; tværtimod har det understreget nogle af de problemer, der kan være ved at læne sig ensidigt op ad denne portals i øvrigt revolutionerende mulighed for kildesøgning: Dels kan det være praktisk vanskeligt at udskille dybdegående artikler fra enkeltomtaler i f.eks. en bogannonce, dels er der fortsat en del centrale medier, som ikke er en del af Mediestream. Det sidste gælder så centrale medier som *Kristeligt Dagblad* og *Politiken*, og selvom begge aviser er digitaliseret, er tekstgenkendelsen (OCR) af sidstnævntes avisarkiv så ringe, at man rent faktisk ikke kan søge sig frem til Tagore dér, selvom han er hyppigt omtalt. Denne artikel skal dermed også ses som et indlæg for den fortsatte værdi af kartoteksregistre – og for at de kan blive digitaliseret.

12 Det historiske område Bengalen i Nordøstindien spillede en central rolle økonomisk, politisk og kulturel rolle frem til Indiens selvstændighed, hvor det blev delt mellem Østpakistan (senere Bangladesh) og delstaten West Bengal i Indien.

stor betydning for det moderne Indien.¹³ Han voksede op midt i den litterære blomstring, som er blevet kaldt den bengalske renæssance og udsendte allerede i en alder af 17 sin første bog.¹⁴ Tagore spændte som kunstner over en række felter og beskæftigede sig igennem sit liv med poesi og komposition, skrev skuespil og dansestykker og udsendte politiske værker; i en alder af tres begyndte han at udstille egne malerier i en selvskabt stilart. Som sin lidt ældre kollega Tolstoj brugte hans sine arvede godser som udgangspunkt for en ideel landbrugsform – udstrakt selvbestemmelse til bønderne og moderne landbrugsmetoder, bl.a. nogle af Indiens første traktorer. Han deltog tidligt i den indiske selvstændighedsbevægelse, men lagde senere afstand til dele af den pga. sin antinationalistiske grundholdning. Som pædagog kombinerede han en del af disse forskellige sider i en integration af praktiske, boglige og kunstneriske færdigheder, og i 1901 grundlagde han en skole på ejendommen Santiniketan, der efterhånden blev udvidet til et universitet, Visva-Bharati. Ikke uden grund har en af de mest udbredte biografier undertitlen: *The Myriad-Minded Man*.¹⁵

Da Tagore op til 1912 besluttede at oversætte nogle af sine digte til engelsk, var han allerede midaldrende og havde slået sit navn fast som digter og tænker i hjemlandet. I England fik han kontakt til digteren W. B. Yeats, som redigerede *Gitanjali*, der udkom i 1912. Det er en samling af sansende digte, der bevæger sig i en besjælet verden med klare metafysiske træk. Den vakte umiddelbart genklang i Europa, og allerede kort efter udgivelsen udråbte toneangivende dele af det engelske litteraturmiljø Tagore til en af samtidens største digtere. *Times Literary Supplement* skrev f.eks.: "As we read the pieces we seem to be reading the psalms of a David in our time".¹⁶ Året efter fik Tagore nobelprisen,¹⁷ og i løbet af få måneder steg salget af *Gitanjali* og de oversættelser, der efterhånden fulgte den, til sensationelle højder. De næste år udkom Tagores værker på en række europæiske og asiatiske sprog. Ligheden mellem Tagores oprindelige værker, som den dag i dag er populære inden for det bengalske område, og de engelsksprogede udgaver, som dannede udgangspunkt for stort set alle oversættelser, er omdiskuteret: Tagore fravalgte eller var ikke i stand til at give dem det samme sofistikerede sprogspil og metrik på engelsk, og Yeats havde formentlig stor indflydelse på redaktionen af *Gitanjali*.¹⁸ Det er et relevant spørgsmål i forhold til den litterære kvalitet af de værker, der blev udgivet uden for det bengalske sprogområde, og misforholdet mellem Tagores fortsatte berømmelse i hjemlandet og næsten fuldstændige forsvinden på andre sprog. Men i forhold til samtidens indtryk betyder det mindre; her blev værkerne læst som autentisk, indisk litteratur, og det blev set som et

---

13 Kopf 1979.

14 Dutta & Robinson 1995, s. 78

15 Ibid. 1995.

16 Alam & Chakravarty 2011, s. 10

17 Vejen fra den umiddelbare anmeldersucces til nobelprisen beskrives i Dutta & Robinson 1995 (s. 184-187) og Hemmilä 2005 (s. 5-6).

18 Radice 2011, s. xviii ff; Sen 1966.

nybrud, at nobelprisen blev uddelt til en ikke-vestlig forfatter.¹⁹ Alene af den grund lå der latent i Tagores popularitet en stillingtagen til den koloniale orden.

Globaliseret intellektuel

Den litterære anerkendelse var forudsætningen, men ikke den eneste årsag til Tagores største og i hvert fald mest alsidige aftryk uden for Indien. Nogle af de senere årtiers værker om transnationale, historiske processer fremhæver Tagore som en af de personer, der med sin fysiske tilstedeværelse i en lang række lande tegnede en verdensomspændende kultursfære.²⁰ Tagore forstod nemlig i usædvanlig grad at 'globalisere' sin rolle som offentlig person. Tildelingen af nobelprisen blev anledning til en lang række rejser, som i de sidste knap 30 år af Tagores liv bragte ham til talrige byer i Europa, Amerika og Asien. Alle steder blev han interviewet af den lokale presse, talte for offentlige forsamlinger og på universiteter og opsøgte målrettet lokale forskere og kunstnere. Dermed er Tagore en af de rejsende indere, som i årene omkring århundredskiftet skabte en direkte forbindelse mellem subkontinentet og Europas og USA's intellektuelle. I 1893 havde religionernes verdenskongres i Chicago givet den religiøse tænker Vivekananda et gennembrud i særlig USA.²¹ I de følgende år var han med til at knæsette en af sine centrale pointer om det materielle Vesten og det åndelige Østen som to komplementære størrelser, der tilsammen rummede byggestenene til den fremtidige verdensorden – en model der, som det vil fremgå, var central i forståelsen af Tagore, og også indgik hos den kristne konvertit Sundar Singh, der udbredte sit budskab om en mystisk forening med Gud,²² – han besøgte i øvrigt Danmark året efter Tagore – og hos Jiddu Krishnamurti, der blev en af de første indiske tænkere med base i både Europa/USA og Indien.²³ Disse indere var naturligvis kun få blandt en lang række andre tænkere fra den ikke-vestlige verden, der udnyttede periodens revolution inden for transportmuligheder og kommunikation.²⁴ Det der gør dem så centrale er, at de henvendte sig til og blev hørt af befolkningerne i Europa og USA. Åndeligheden og de af og til ret stereotype fremstillinger af 'Occidenten' over for 'Orienten' kan virke fremmede for en nutidslæser. Men fælles for dem var, at de agiterede for en globalistisk forståelse af en forbundet og i princippet ligeværdig verden,²⁵ og at de vandt en vis opbakning om deres synspunkter midt i imperialismens sidste årtier. Blandt dem havde Tagore den største gennemslagskraft

---

19 Jf. de kritiske, tenderende til racistiske kommentarer i bl.a. amerikanske presse, Hay 1962, s. 445

20 F.eks. Rosenberg 2012, s. 429, 575, 957, 960; Bayly 2004, s. 367.

21 Bayly 2004, s. 241-242.

22 Sharpe 2004; Söderblom 1922.

23 Williams 2004.

24 Rosenberg 2012, s. 960ff.

25 En forestilling som allerede grundlæggeren af bevægelsen bag Brahma Samaj, Ram Mohan Roy, havde agiteret for i første halvdel af 1800-tallet, Bayly 2004, s. 294.

og bevægede sig tydeligst fra det åndelige felt ind i det samfundskritiske. Det kan opstilles lidt firkantet sådan, at de metafysiske digte gav Tagore en global talerstol for holdninger, der vævede åndeligheden og transcendensen sammen med fremskridts-tro og socialt engagement. Adam K. Webb har beskrevet Tagore som en del af en uformel 'modmoderne' bevægelse,²⁶ der blev båret frem af modstanden mod industrialisering, militarisme, kapitalisme og til dels parlamentarisme, kombineret med længslen efter skønheden og det metafysiske, som var udbredt blandt en del af datidens europæere.²⁷ Samtidig har Pankaj Mishra peget på Tagore som både et forbillede og et modbillede for asiatiske antikolonialister.²⁸ Tagore stod i modsætning til dem af datidens fremskridtstænkere, der byggede på en mere rendyrket moderniserings- og sekulariseringsfilosofi. Han ønskede at de moderne landvindinger skulle bidrage til sociale fremskridt og opløftning af samfundets svagere grupper, men fremhævede samtidig det traditionsbundne landsbysamfund og kritiserede den urbane kultur, der blev skabt af industrialisme og kapitalisme. Han var erklæret internationalist og så den centraliserede nationalstat som udtryk for en kultur, der gav politisk frihed, men nedbrød den harmoni, som var målet for den menneskelige tilværelse. Det var en tænkning baseret på åndelige og filosofiske mellemregninger med rødder tilbage i indisk filosofi og debat, men Tagore knyttede vedvarende sit budskab til konkrete tiltag på alle planer fra afskaffelse af kolonialismen til pædagogik.

Helgen og mystiker: Tagores første inkarnation i Danmark

Allerede fra nobelprisåret udsendte Povl Branner og hans V. Pios boghandel Tagore på dansk og stod bag udgivelserne af alle Tagores internationale bestsellere: *Gitanjali: Sang-Ofre* (1913), *Blomsternes bevogter* (1914), *Flakkende fugle* (1917) *Halvmaanen* (1918), *Hungrige Stene* (1919), *Hjemmet og Verden* (1920) *Elskerens Gave* og *Skillevejen* (1921), *Posthuset* (1921), *Mine Erindringer* (1922), *Frugthøsten* (1923) og endelig *Ildfluer* (1926). Frem til Tagores eget besøg i Danmark var det stort set alene de bøger, anmeldelserne og tolkningerne af dem, der formidlede ham til en dansk offentlighed. Det var kun udsnit af Tagores samlede værker, et udsnit, der var dikteret af, hvad der var tilgængeligt på engelsk. Derfor kom Tagores engelske udgiveres ønske om at gentage succesen med *Gitanjali* til at påvirke hele verdens opfattelse af digterens værker; de er ikke udtryk for Tagores sociale tanker, men skulle "perpetuate the image of Tagore as a seer and a mystic poet",²⁹ der havde været indtrykket fra *Gitanjali* og havde banet

---

26 Webb 2008, s. 189-190.

27 Buchholz 2001.

28 Mishra 2012, s. 235-241.

29 Alam & Chakravarty 2011, s. 21.

vejen for nobelprisen.³⁰ Det havde selvsagt konsekvenser for billedet af Tagore: I *Rabindranath Tagore und Deutschland* vender Kämpchen sig flere gange imod det væv af 'orientalistiske' klichéer, der efter hans mening dækkede for forfatterskabet.³¹ Det var da også med træk af en indisk sagnskikkelse, Tagore i første omgang blev formidlet i den danske presse.

I *Kristeligt Dagblad* var hans biografi det centrale punkt i omtalen af nobelprisen 1913, som indsatte forfatteren i et klassisk indisk univers med dyb religiøsitet (han selv og en række af hans forfædre "æres af store Skarer som en Helgen") og verdensforsagelse (han har i "lange Tider" levet som "Eremit ved Padmafloden").³² Dele af det samme billede gik igen, men væsentligt mere udfoldet i Politikens kronik en uge senere ved Louis von Kohl, der samme år oversatte *Gitanjali* til dansk og *Blomsternes Bevogter* året efter.³³ Von Kohls begejstrede tekst hylder Tagore som det nutidige højdepunkt for et Indien, der på det åndelige og digteriske område langt overgår Europa; det er fortællingen om Østen som bevarer af værdier, som Vesten har mistet: "i Indien forstaar man endnu at elske Poesi, som man gjorde det i Evropa i Riddervisernes og Troubadourernes Dage".³⁴ Artiklen stiller krav til sin læser med en detaljeret kontekstualisering af Tagore i lyset af indisk religion og en lokal bengalsk og persisk/sufistisk tradition og er som sådan udtryk for den interesse og viden om Indien, der fandtes i visse dele af offentligheden og blev forsynet af det veletablerede miljø af forskere i indisk kultur og religion. En del af sidstnævnte var senere med til at formidle Tagore, f.eks. religionsforskerne Vilhelm Grønbech, der selv mødtes med Tagore under hans besøg, ligesom Edvard Lehmann, der skrev om Tagore i Salmonsens Konversationsleksikon samt indologen Poul Tuxen, der præsenterede Tagore under hans besøg i 1926. Kohl er dog ikke blind for indisk samtidskultur og refererer bl.a. til Tagores nevø, maleren Abanindranath Tagore. Men den dominerende vinkel er en sammensmeltning mellem manden Tagore og det sværmerisk-filosofiske indhold af de værker, der på den tid var udkommet på engelsk. Det samme var som nævnt tilfældet over hele Vesteuropa og USA, og det skete i anmeldelser, der af og til kammede over i noget næsten ekstatiske. I Danmark skrev den ellers ofte kyniske og sarkastiske Kai Friis Møller i sin anmeldelse af *Blomsternes Bevogter*: "Det er næppe for meget sagt, at denne Bog rummer nogle af de dejligste Elskovssange, der nogensinde er skrevet", og han kaldte dem "en vidunderlig eksaltation, som maaske aldrig har fundet saa gribende Ord paa noget Tungemaal".³⁵ I disse anmeldelser fremstår Tagore som repræsentant for et Indien, der er lig med sin fortid, som det hyppigt blev

30 Krishna Dutta og Andrew Robinson mener ligefrem, at Tagore ikke ville have fået prisen, hvis nobelkomiteen havde vidst, "that in far-off Bengal Tagore was a polemical critic of religious, social and political orthodoxy" (Dutta & Robinson 195, s. 185)

31 Kämpchen 2011, s. 6.

32 Kristeligt Dagblad 14/11 1913.

33 Politiken 20/11 1913.

34 Ibid.

35 Politiken 15/3 1914.

opfattet af samtidens europæere. Og dét gav anmelderne lejlighed til at demonstrere deres eget kendskab til traditionel indisk kultur.

Det var den holdning, der dannede hovedindtrykket, før Tagore for alvor slog igennem efter Første Verdenskrig: Tagore som repræsentant for en anden verden både i overført forstand som uskyldsren metafysisk 'profet' – en 'gæst fra en højere åndelig verden', som den tyske forfatter Keyserling udtrykte det³⁶ – og i mere konkret forstand som repræsentant for en anden verdensdel. Tagores egen dobbelte kontrast mellem det materialistiske/vestlige og det åndelige/østlige, som skinnede igennem de danske anmeldelser, var en central del af samtidens reception. Den amerikanske digter Ezra Pound følte sig angivelig som en hulemand med kølle, når han stod over for Tagores 'tusindårige civilisation og åndelighed'.³⁷ Det er alt sammen billeder af Indien, som har været umiddelbart genkendelige for den dannede læsere som centrale topoi i den europæiske fremstilling af Indien siden i hvert fald romantikken.³⁸ Denne retorik minder på mange måder om orientalisme i Saids forstand, hvor stereotype fremstillinger ses som udtryk for en europæisk trang til at underlægge sig andre kulturer.³⁹ Men det er ikke langt fra Tagores egen sprogbrug, og orientalismeprædikatet bør ikke medvirke til, at man underkender hans rolle som aktiv medskaber også i denne tidlige periode. Uanset hvad er det et meget selektivt billede: Ikke et ord om Tagores engagement i uafhængighedsbevægelsen eller om skolen i Santiniketan.

Den tidlige Tagore-reception trak på billedet af Indien som mystikkens land, der prægede flere intellektuelle miljøer fra slutningen af 1800-tallet og i mellemkrigstiden kom til udtryk hos Hermann Hesse, Romain Rolland m.fl.⁴⁰ En generation tidligere kunne man have forventet at møde indiens-begejstrede danske forfattere som Sophus Claussen og især Karl Gjellerup.⁴¹ Siden slutningen af 1800-tallet fandtes dyrkerne af Indien i organiseret form hos tilhængerne af teosofien, der var grundlagt som en sammensmeltning af indisk og europæisk tankegods. Og fra disse grupper kom en del af Tagores første støtter – Yeats var f.eks. teosof. I Danmark var Teosofisk Selskab blevet grundlagt i 1893, og en række af medlemmerne tog aktivt del i Tagore-dyrkelsen: den erklærede teosof komponisten Rued Langgaard skabte f.eks. Tagoreværket "Gitanjali-Hymner" i 1918,⁴² teosoffen, forfatteren og teatermanden Johannes Anker Larsen oversatte *Posthuset* i 1921, og teosoffen Angelica Kroman *Hungrige Stene og Hjemmet og Verden*. En sammenlignelig rolle spillede Indien for visse særlig konservative, der følte et slægtskab med Indiens traditioner i kraft om idéen om den fælles 'ariske' oprindelse – en holdning der var ret udbredt i Tyskland.⁴³ Herhjemme

---

36 Kämpchen 2011, s. 9.

37 Hay 1962: 442-443.

38 Jf. Halbfass 1981, s. 86ff.

39 Said 2002.

40 Jf. Sand 1994, s. 23; Holmberg 1988, s. 384.

41 Claussen 1982, s. 60-61; Munch-Petersen 1983, s. 38-39.

42 Viinholt Nielsen 1991, s. 214-215.

43 Manjapra 2014.

gjaldt det f.eks. i en vis udstrækning hos Tagores første oversætter Louis von Kohl med den tidstypiske betagelse af såvel asiatisk kultur som tysk åndsliv⁴⁴ og hans senere skæbnefælde – begge blev efter besættelsen anklaget for kollaboration –, den nationalservative Valdemar Rørdam, der oversatte *Elskerens Gave* og *Skillevejen* i 1921 og vel er den af oversætterne, der i dag er bedst kendt. Også han havde berøring med det østlige som forfatter til en rejsebog fra Østasien i 1920 og en bog om Buddha.⁴⁵

Efterhånden som Tagores litterære ry voksede var det imidlertid naturligt, at han også blev eksponeret af litterater, der ikke nødvendigvis tidligere havde haft berøring med østlig litteratur og tænkning. Det var f.eks. kritikeren Kai Friis Møller, der ud over sine anmeldelser oversatte *Halvmaanen* (1918), *Flakkende Fugle* (1917) og *Ildfluer* (1921). Her var det snarere Tagores status som et af tidens største litterære navne. Friis Møller havde i forvejen orientering mod den angelsaksiske litteratur, og hans nærmeste berøring med Indien ud over Tagore var en række Kiplingoversættelser. En anden oversætter fra denne gruppe var Ingeborg Seedorff, der havde *Frugthøsten* i 1923 som sin eneste offentlige udgivelse, men til gengæld som mor til Hans Hartvig Seedorff omgikkes en hel generations digtere.⁴⁶ På det tidspunkt var Indien kommet til at spille en anden rolle i den danske offentlighed.

Indien og verdenskrigen

I 1916 skrev religionsforskeren Vilhelm Grønbech:

måske skal det nu være alvor med at åbne for Indiens brede erfaring. Og skal der komme en fornyelse ad den vej, da er der ikke andet for end at blive Inder, som man blev Græker i renæssancetiden.⁴⁷

Ordene faldt i en anmeldelse, men det er oplagt at se kommentaren i lyset af samtidens krise. På det tidspunkt havde krigen i Europa allerede varet længere end de fleste havde ventet. Som det allerede er påvist fra talrige vinkler betød Første Verdenskrigs chok et delvist sammenbrud for troen på fremskridtet og en voksende skepsis over for de gældende autoriteter – også kulturelle og religiøse. Her kom forestillingen om Indien til at spille en særlig rolle. Hinduismen og buddhismen var datidens bedst kendte ikke-abrahamitiske religioner, og gennem grupper som teosofferne havde billedet af Indien og indisk kultur allerede længe dannet en modpol til mange af de

---

44 http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Litteratur/Forfatter/Louis_v._Kohl.

45 Munch-Petersen 1983, s. 40; http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Litteratur/Forfatter/Valdemar_R%C3%B8rdam?highlight=valdemar%20%C3%B8rdam.

46 Politiken 9/5 1955.

47 Grønbech 1916, s. 445.

herskende normer i de vestlige lande.⁴⁸ Alene af den grund var det oplagt, at datidens bedst kendte inder Tagore kom til at danne en modpol til den europæiske samtid; med den finsk-svenske historiker Olavi Hemmiläs ord: “In a time when the West appeared to be living under threat of disintegration and when industrialism seemed like a cul-de-sac, he appeared to offer the promise of a return to a lost paradise”.⁴⁹ Og Tagore tog denne rolle på sig og valgte at bruge sin nyvundne internationale berømmelse til at udbrede sin kritik af Første Verdenskrigs myrderier og af den brutale undertrykkelse af antikoloniale bevægelser i Indien, Sydafrika og Kina.⁵⁰ Ifølge den indiske historiker Reba Som begyndte det helt konkret med Tagores fjerde udlandsrejse til Japan i 1916:

It was not the mystic, serene philosopher-Poet of Gitanjali who travelled this time but an indignant and angry observer of international events, where militant aggressive nationalism was dominating and suffocating the nascent susceptibilities of less powerful countries.⁵¹

Det var altså et menneske med en politisk dagsorden, der kom til København i maj 1921 – og dermed blev konfronteret med en dansk offentlighed, som stort set kun kendte ham som en romantisk, orientalsk digter.

Tagore-mani i København

Besøget fandt sted på højdepunktet af Tagores vestlige berømmelse og havde Stockholm som endemål, hvor Tagore ville holde sin takketale for nobelkomiteen med otte års forsinkelse. Alle aviserne i undersøgelsen dækkede Tagores besøg i udførlige daglige artikler. Det giver mulighed for et øjebliksbillede af de informationer, københavnere modtog om Tagore, hans værker og hans sag. Den 21. maj ankom Tagore med færgen til Gedser og blev hyldet af mindre deputationer i Nykøbing Falster, Næstved, Haslev og Roskilde frem mod Københavns Hovedbanegård.⁵² Her begyndte den ekstatiske stemning, som kom til at præge de næste par dage:

I samme Nu, Digteren sætter sine Fødder paa Perronen, opstaar der den syndigste Forvirring, fra alle Sider presser Mængden paa, og i vild Flugt stormer nu Tusinder med Øjnene stift hæftede mod den kjortelklædte Skikkelse hen ad Perronen, op ad Trapperne og ud gennem Hallen, Begejstringen er paa Kogepunktet, og Leveraabe- ne og Hurraraabene drøner gennem luften. Paa Pladsen foran Banegaarden entrer

---

48 Dixon 2001.

49 Hemmilä 2005, s. 1.

50 Ibid., s. 225.

51 Som 2009, s. 122.

52 Politiken 22/5 1921.

Illu 2.Tagore ved ankomsten til Købehavns Hovedbanegård 21. maj 1921. Nationaltidende 22. maj 1921.

Mængden hurtigt alle Vogne, Standere og lignende ophøjede Stader. Kuskene og Dragere bander, men der er intet at stille op, man maa lade Begejstringen rase ud.⁵³

Samme aften var Tagore gæst hos Studenterforeningen og blev hyldet med et fakkeltog gennem Indre bys gader til D'Angleterre, hvor han stående på hotellets balkon modtog en hyldest fra studenterne og andre københavnere. Her skiftede forskellige hyldestaler med afsyngning af danske fædrelandssange, og aftenen sluttede med, at Tagore udråbte et leve for "Hjerternes Verdenssamfund", som han nu så virkeliggjort mellem Danmark og Indien. Efterfølgende trak den bevægede digter sig ifølge pressen tilbage og skrev det takkebrev til "det danske Folk", som denne artikels indledningscitater er hentet fra.⁵⁴ Andendagen bestod bl.a. i et velbesøgt pressemøde, og Tagore, der altid målrettet opsøgte intelligentsiaen i de lande han kom til, besøgte

53 Ibid.

54 København 24/5.

filosoffen Harald Høffding. Den næste offentlige fremtræden fandt sted på afrejse-dagen den 23. maj, hvor Tagore talte i Universitetets festsal. Salen var så overfyldt, at folk besvimed, og de flere tusinde mennesker, der var blevet nægtet adgang udviklede sig til en slags protestdemonstration, hvor et par personer brød ind i Universitetsbygningen gennem et vindue og krævede, at Tagore skulle tale på pladsen. Med en improviseret tale gennem vinduet begejstrede Tagore for sidste gang københavnere.

Barn eller mystiker

På baggrund af den tidligere opfattelse af Tagore som del af et åndeligt Indien må det for mange have virket som en mere eller mindre metafysisk skikkelse, der i 1921 stod for faktisk at materialisere sig på dansk jord. Ikke uden grund skrev digteren Fredrik Nygaard i *Politiken* på forhånd: "Rabindranath Tagore – saa mystisk fjernt du staar... / Hvordan vil du dig tegne imod den danske Vaar?"⁵⁵

Den dag Tagore ankom, havde *Politiken* forberedt to kommentarer ved siden af den udsendte journalists interview med digteren i toget fra Roskilde. Det drejer sig om ovenstående digt og et længere essay af forfatteren Christian Rimestad, der sætter Tagore i forhold til den europæiske litteratur siden det moderne gennembrud. Rimestad, der selv havde disputeret på en afhandling om Baudelaire,⁵⁶ skildrer Tagore som en slags forløser fra de kunstige krav, som naturalismen efter hans mening havde lagt på litteraturen: "Han har imødegaaet en Trang i Tiden: Han har givet Drømmeriet den immaterielle Næring, det har Behov." Og i modsætning til symbolisterne, hvis oprør blev elitært og utilgængeligt, så var udtryk og indhold ét, når det kom til Tagore: "Han synes at leve i en Uskyldstilstand, der intet kender til Verdens Smuds, Hverdagens Trivialitet og Alderens Plager."⁵⁷ Det var kort sagt i tråd med det tidligere omtalte, vestlige billede af Tagore, og dette syn blev da også kolporteret i en række af de af de andre portrætter, der blev trykt i anledning af besøget. Det gjaldt også Arbejderbevægelsens avis, *Socialdemokraten*, der næsten gav det drømmende og intuitive en social drejning, når de skrev, at Tagore var "forblevet et Barn" og med "Barnets Renhed i sit sind ikke er i Stand til at forstaa Livets Lavhed"⁵⁸ – infantiliseringen var mærkeligt nok en fast del af fremstillingen af det romantiske billede af Indien side om side med idéen om det urgamle og alvidende.⁵⁹ I BT blev det visualiseret med Tagore på forsiden i en collage med fodboldspillere og teksten: "Øverst i Hjørnet svæver sfærisk over alle jordiske Pokaler og Ærestrid den indiske Profet og Vismand Rabindranath

---

55 *Politiken* 21/5.

56 http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Litteratur/Forfatter/Christian_Rimestad.

57 *Politiken* 21/5 1921.

58 *Socialdemokraten* 22/5 1921.

59 Horn 2018.

Tagore. Mennesket lever ikke af Sport alene.”⁶⁰ Med sin klædedragt og sit skæg fandt mange, at Tagore var selve inkarnationen af østlig tænkning; og de danske medier strømmede da også over med beskrivelser, der kædede Tagores udseende sammen med hans tænkning: Han havde ”Profetskæg”,⁶¹ og ” ingen profane, vestevropæiske Flipper dækkede hans Hals.”⁶² Som sådan en direkte forlængelse af det billede af forfatteren, som var dannet i årene forinden. Men ret hurtigt blev det suppleret og stort set erstattet af en ganske anden historie.

Kolonialismekritik ad bagdøren

Allerede med de første interviews med Tagore kom historien om den åndelige forfatter til at træde i anden række eller i hvert fald dele opmærksomhed med en politisk og kulturkritisk vinkel. En række af portrætterne var allerede inden besøget kommet ind på Tagores politiske og sociale budskaber. Socialdemokraten havde inden omtalen af Tagores angivelige barnlige uskyld fremhævet hans indsats for selvstændighedsbevægelsen, men allertydeligst kom det til udtryk i Kristeligt Dagblad, der eksplicit fremhævede politikerens Tagore frem for digteren:

Og naar vi i Dag byder Tagore Velkommen til Danmark, da er det ikke saa meget paa Grund af hans skarpe Kritik af Vesten og Vestens Kultur, som i Tagores Øjne er materialistisk i Modsætning til Østens aandelige Kultur, selvom vi gerne vil lære ogsaa af denne sønderlemmende Kritik, og det er heller ikke paa Grund af Tagores politiske Stilling, som vi dog godt kan forstaa, men da er det først og fremmest paa Grund af den afgjorte Stilling, Indiens store Søn har taget overfor det, der har været og er Indiens Forbandelse, det hedenske Kastevesen og alt det, som derved hænger sammen af ondt og for Millioner af Mennesker fornedrende.⁶³

Hvad Tagores ”skarpe Kritik af Vesten” og ”hans politiske Stilling” nærmere bestod i, udfoldedes for alvor, da de første interviews med Tagore optrådte i Berlingske Tidende og Politiken dagen efter hans ankomst. De to avisers journalister havde talt med digteren i toget, og deres gengivelse har mere eller mindre samme hovedpunkter: Den indiske uafhængighed og særlig Gandhi – ”Masserne er ved at vaagne under Gandhis’ Førerskab”-⁶⁴, Tagores oplevelse af USA, som han lige havde besøgt, af Europa efter verdenskrigen og ikke mindst hans skole i Santiniketan. Det er tydeligt, at journali-

---

60 BT 23/5.

61 Politiken 22/5 1921.

62 Socialdemokraten 22/5 1921.

63 Kristeligt Dagblad 21/5 1921.

64 Berlingske Tidende 22/5 1921.

sterne var forberedt på den samfundsorienterede vinkel, og begge aviser lagde plads til belæringer fra Tagores side, hvad angik mulighederne for, at Europa kunne lære af Indien inden for bl.a. skolesystemet. Over de næste dage fulgte den øvrige presse efter: I det øjeblik avisernes kilder blev Tagore selv, var det, som om digtningen kom i anden række, og den romantiske fantasi forduftede. Det er også indtrykket af pressemødet dagen efter på D'Angleterre. Politiken havde allerede citeret Tagore for stærke politiske holdninger, men skrev alligevel:

Lørdagens Rabindranath Tagore var en blid, lidt rejsetræt Filosof, som i sine Udtalelser bevægede sig i Idealernes rene Luftlag og ængstelig undgik afgørende Domme. [...] Søndagens Tagore ændrede dette Billede. [...] Digteren og Læreren [var] traadt i Baggrunden for den nationale Agitator; den berømte Inder rettede et voldsomt Angreb paa Evropæernes Herredømme over hans ældgamle Hjemland.⁶⁵

Dette interview citeredes mere eller mindre udførligt i Dagbladet København, Politiken og Berlingske Tidende, og tilsvarende holdninger kom til udtryk i de andre aviser som kommentarer eller citater.⁶⁶ Tagore imødegik fordomme om, at englænderne gavnede Indien gennem logistik og fremskridt, at inderne ikke kunne styre sig selv, og at selvstændighedsbevægelsen kun skulle omfatte "de dannede Klasser". Tagore spurgte f.eks. retorisk, hvad europæerne ville sige til, at tyskerne regerede over dem og sammenlignede med Indien: "Det er ikke saaledes, siger han, at Inderne beklager sig over at blive daarligt regerede, maaske det engelske Styre er meget godt – men det er fremmed og deri ligger alle Inderes dyb Forurettelse."⁶⁷ Heller ikke i gengivelsen af Tagores forhold til vestlig kultur holdt aviserne sig tilbage. Referaterne gengav synet på krig og erobring som et grundlæggende træk ved nyere europæisk kultur: Vestlig videnskab havde revolutioneret mulighederne for at bedre menneskers behov, men nationalismen og herredømmet over andre folkeslag havde forrået Vesten – kort sagt "the spirit of conflict and conquest is at the origin and in the centre of the Western nationalism", som Tagore havde udtrykt det i bogen *Nationalism*.⁶⁸ Tagore formåede kort sagt ikke bare at få formidlet en kritik af kolonialismen, men også at tage afstand fra det 'bløde' argument for europæisk overherredømme, at det var noget midlertidigt, indtil landene kunne styre sig selv.⁶⁹ 'Østen' derimod var stadig i besiddelse af både inderlighed, filosofi og det menneskeværd, som moderniteten havde knust. Ved opholdets sidste offentlige arrangement, talen på Universitetet, forklarede Tagore bl.a., at det forfængelige, pralende og indbildske Vesten "bør vækkes op af sin døde

---

65 Politiken 23/5 1921.

66 Alle undtagen Arbejderbladet 23/5 1921.

67 Berlingske Tidende 23/5 1921.

68 Alam & Chakravarty 2011, s. 170.

69 Jf. Fischer-Tiné & Mann 2004, s. 4.

Maskintilværelse for at leve et Liv i alt hvad der er skønt og fint. [...] Da først følger Freden.”⁷⁰ Dermed trykte de københavnske aviser med holdninger fra Socialdemokratiet til det Konservative Folkeparti uden videre kommentarer en kritik af vestlig kultur som sådan og citerede samtidig den alternative ’modmoderne’ ideologi, som var rundet af en indisk debat.⁷¹

For en bredere offentlighed har det sikkert ikke været uden betydning, at Tagore flere gange fremhævede Danmark som forbundsfælle; noget som de fleste af aviserne noterede: ”Danmark er en lille Nation, Materialismen har endnu ikke slaaet sin jernhaarde Klo i dens Folkesjæl eller er trængt ind i dens inderste Marv”.⁷² Denne forestilling om, at Danmark havde en særlig opgave som en lille ikke-imperialistisk stat blev delt af andre i samtiden, bl.a. missionæren Anne Marie Petersen, der før havde agiteret for at Danmark skulle stille sig på den indiske uafhængighedsbevægelses side.⁷³

Kritik

Det bør ikke overraske, at udtalelserne vakte kritik; mere at den var sparsom: Tagores politiske holdninger er dog skydeskive for de to eneste egentlig kritiske artikler, der optrådte under besøget. Det er for det første i Ekstra Bladet, der fremstillede Tagores engagement i uafhængighedsbevægelsen som nærmest leninistisk:

han er med i den store og for Englands Verdensherredømme saa farlige Bevægelse i Indien, hvis Høvding er Gandhi, hvis Maal er Indiens Løsrivelse af det forhadte Fremmedherredømme, og hvis Midler er Summen af alle de Midler, der egnede til at føre til Maalet, hemmelige og aabenbare, lovlige og revolutionære, fredelige og blodige, blot de fører til Maalet!⁷⁴

Her var anstrøg af den frygt for ’de farvede folkeslag’, som også fandtes i tiden, og den sammenkobling mellem koloniherrødmme og den vestlige civilisations beståen, som var fremherskende i de store kolonimagter.⁷⁵ På denne baggrund virker det oplagt at spørge, hvad datidens politisk radikale strømninger mente om Tagore. 1921 er året efter Påskekrisen, og syndikalismen og kommunismen var levende aktører i dansk offentlighed. Kritikken i Ekstra Bladet stod ikke overraskende i diametral modsætning til Konrad Simonsens angreb i det kommunistiske Arbejderbladet. For Simonsen var Tagore nemlig slet ikke så radikal, som det blev påstået:

---

70 Kristeligt Dagblad 24/5 1921.

71 Jf. Webb 2008.

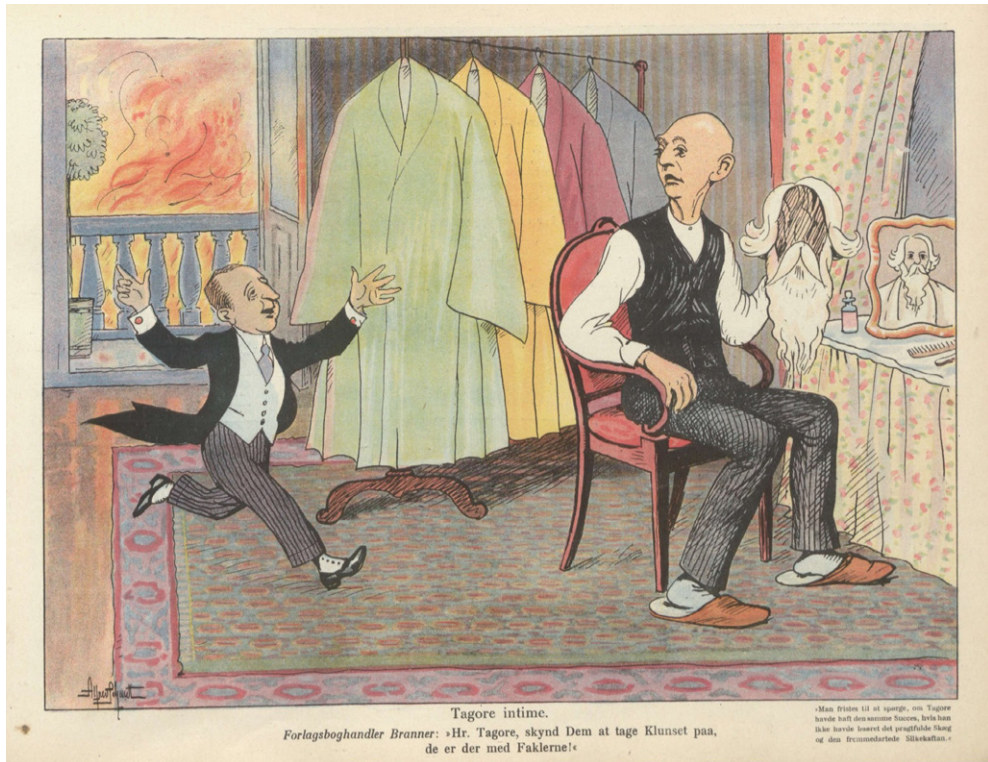
72 Politiken 24/9 1921.

73 Petersen 1919; Henschen 2019, s. 216.

74 Ekstra Bladet 23/5 1921.

75 Fischer-Tiné & Mann 2004, s. 13-16.

Illu 3: Tagore var et oplagt mål for satiretegnerne i 1921. Denne tegning af en af datidens største, Alfred Schmidt, rummer meget godt nogle af de følelser, som besøget fremkaldte: den entusiastiske begejstring men også forbløffelsen over at en ikke-europæisk kunstner kunne nå så langt uden fuldstændig at acceptere en europæisk norm – det havde været nemmere at forstå, hvis det hele i virkeligheden var et medie-stunt. Blæksprutten 1921

Tagore, hvis Broderskabs Idéer skal være de samme som Tolstojs, han indtræffer som en Fyrste, hvis Rige er af denne Verden; han rejser som en Verdens Fyrste, og de, der her modtager ham, var den officielle Videnskabs og Litteraturs Repræsentanter foruden andre af Bourgeoisiet.⁷⁶

Denne kritik var ikke skabt af Simonsen, også i andre lande, herunder Indien, blev Tagore angrebet af det yderste venstre, som så ham som en reaktionær nostalgiker.⁷⁷ Af alle danske artikler om Tagore var Arbejderbladets da også den eneste, der helt tydeligt stillede Tagores æstetik op som en modsætning til hans samfundsengagement: "hans digtning viser, at han er en stor Æstetiker. Er han mere? Vi har lov til at betvivle det!"⁷⁸

76 Arbejderbladet 25/5 1921.

77 Webb 2008, s. 197; Mishra 2012, s. 235-237.

78 Arbejderbladet 25/5 1921.

Voksende kritik

Efter den overvældende modtagelse kunne man have forventet, at Tagore blev et fast referencepunkt i tiden efter. Men, så mærkeligt det end lyder, var entusiasmen i 1921 toppen af en bølge, der trak sig hurtigt tilbage. Året efter udkom *Mine Erindringer*, så *Frugthøsten* i 1923 og *Ildfluer* i 1926. Herefter var det slut med nyudgivelser af Tagore før *Horoskopet* i 1963. Også efterspørgslen efter de tidligere bestsellere hørte op; fjerde oplag af *Flakkende fugle* udkom i 1922, det var det hele.⁷⁹ Lige som i det øvrige Europa og USA begyndte modtagelsen af Tagores bøger at gå fra det overstrømmende til det skeptiske. Det kan illustreres gennem Politikens anmeldelser af Tagores sidste værker på dansk⁸⁰: I 1923 udkom Tagores erindringer oversat af indiensmissionæren Esther Færing, der både kendte Tagore personligt og delte hans politiske holdninger.⁸¹ I Politiken, hvor hans værker hidtil havde fået overstrømmende anmeldelser, kaldte forfatteren Knud Poulsen erindringerne: "tørre og træede og bestyrker En i den Tro, at Tagore vist er en stærkt overvurderet Poet."⁸² Mere positiv bedømmelse fik Tagore af Otto Gelsted i anmeldelsen af *Frugthøsten*. Her var det tværtimod i manglen på det mystiske og åndelige (i "den rene Lyriks klare Form og Hold i en foreliggende Situation"), Gelsted fandt Tagores kvaliteter; hans eneste anke angik de steder, "hvor Tagores religiøse Følelse glider over i Mystik."⁸³ Altså stik modsat både Knud Poulsen og det tidligere dominerende syn på Tagore. Gelsteds indledning indeholder da også en gengivelse af de danske litteraters håndtering af Tagore, som kan overraske med forløbet 1921 in mente: "Der blev i sin Tid skumlet en Del over, at han fik Nobelpræmien, og under sit Besøg i Kjøbenhavn vakte hans Kjortel og Skæg undren."⁸⁴ Gelsted var dog heller ikke selv fri for at knytte Tagore direkte til de klassiske forestillinger om Indien: Næsten med et ekko af Louis von Kohls kronik ti år tidligere og et ordvalg og en oplistning af sammenhænge, som få år senere ville være umulig at bruge, beskriver han Indien som "en fjern og lærerig Verden [...], hvis Aandsliv er os saa vanskeligt tilgængeligt, skønt det er skabt af den Race, vi selv tilhører".⁸⁵ På sæt og vis var han og Poulsen imidlertid enige om afvisningen af Tagores åndlighed – selvom det var fra forskelligt ståsted.

Man har givet flere svar på, hvorfor Tagore mistede sin berømmelse i Europa og USA. Hvis det var dårlige oversættelser og ensidigt udvalg,⁸⁶ hvorfor blev han så overho-

79 Med forbehold for oversete enkeltdigte udgivet i større eller mindre sammenhænge. I 1931 opførte Radioteatret f.eks. skuespillet *Chitra* i oversættelse af Mogens Lind (larm.fm: programoversigt 1931-02-24), og i 1935 oplæste Gabrielle Krebs *Maschi* i egen oversættelse (larm.fm: programoversigt 1935-10-03)

80 Her ses bort fra Christian Rimestads anmeldelse af Dagmartheatrets opførelse af Posthuset fire måneder efter besøget, som roste Tagores tekst men var skeptisk over for fremførelsen. (Politiken 24/9 1921).

81 Gandhi 1959.

82 Politiken 18/1 1923.

83 Politiken 23/11 1923.

84 Ibid.

85 Ibid.

86 Sen 1966, s. 286.

vedet læst i første omgang? Hvis det var hans kritik af 'Vesten',⁸⁷ hvorfor vakte det så ikke stærkt anstød tidligere? Heller ikke indflydelse fra amerikanske anmeldere er tilstrækkelig forklaring.⁸⁸ Det er formentlig en kombination af disse og andre årsager. I mangel af et entydigt svar virker det ikke urimeligt at henvise til et skift i tidsånden. Det var også mere eller mindre den tolkning, som samtiden gav. *Store Nordiske Konversations Leksikon* skrev i 1923 under opslaget "Rabindranath Tagore":

I en materialistisk og realistisk Periode maatte hans Stemningslyrik virke forfriskende; men Europa var allerede ad andre Veje i Færd med at arbejde sig frem paany til et idealistisk Livssyn, og den Filosofi, T. har at bringe, gør et dilettantisk Indtryk paa en, ved europæisk skolet, i Kristendommen opdraget Bevidsthed.⁸⁹

Tagore var altså blevet skæv i forhold til tidsånden, og det bratte skifte understreges yderligere, hvis man sammenligner ovenstående med artiklen om "bengalsk Litteratur" i samme leksikon, men i et bind, der udkom syv år tidligere. Her blev Tagores digtning rost og hans nobelpris beskrevet som fuldt berettiget.⁹⁰ På den baggrund kan det ikke undre, at det langt fra tiltrak sig den samme opmærksomhed i dagspressen, da Tagore igen kom til Danmark fra den 6. til den 7. september 1926.

Danske antikolonialister

I *Tagore in Sweden* skriver Hemmilä, at Tagores antikolonialistiske retorik "contributed to the waning of his popularity in the West after just a few years."⁹¹ Det sidste synes ikke at have været tilfældet i Danmark, hvor hans politiske holdninger netop generelt blev positivt modtaget, og hvor de negative kommentarer fra hans senere besøg fokuserer på rent kunstneriske værker. Men det er ikke helt uden forbindelse til de danske forhold, for det, der blev tilbage, efter at det skønlitterære forfatterskab mistede status, var netop 'den anden Tagore'. I årene efter sit første besøg havde Tagore fået en ny bastion i de voksende kolonialismekritiske miljøer. Det samme gjaldt i udlandet. I USA fulgtes nedgangen for Tagores poesi f.eks. af en større opmærksomhed om andre dele af mandens virke, nemlig hans kulturkritik og pacifisme, som ganske vist over en bred kam blev afvist i den brede offentlighed, men sikrede Tagore en varig status i amerikanske fredsmiljøer.⁹²

---

87 Hemmilä 2005, s. 18.

88 Stinus 1983, s. 21.

89 Anonym 1923, s. 35.

90 Anonym 1916, s. 462.

91 Hemmilä 2005, s. 18.

92 Hay 1962, s. 460.

Hvor besøget i 1921 i høj grad havde været orkestreret af Branner og Studenterforeningen som en offentlig fejring i klassisk borgerlige rammer – så møder man senere Tagore sammen med personer med tilknytning til datidens internationalistiske miljø af fredsvener, højskolefolk og en del missionærer. I dette miljø spillede Indien og landets selvstændighedsbevægelse en særlig rolle som dokumenteret af fredsforskeren og -aktivisten Holger Terp.⁹³ Højskolemanden Jens Rosenkjær havde f.eks. valgt Indiens selvstændighedsbevægelse som emnet for den indledende artikel, da han grundlagde Askovs kulturtidsskrift *Dansk Udsyn* i 1921. Her blev Tagore naturligvis nævnt.⁹⁴ Den Tagore, der viste sig her, var i mindre grad digteren og i højere grad antinationalisten og pædagogen. Da Povl Branner for sidste gang forsøgte sig med en Tagore-udgivelse, var det da også højskolemanden Jens Marinus Jensen, der var forfatter til *Rabindranath Tagore – Træk af hans Levned*.⁹⁵ Her er der selvstændige kapitler om Tagores ikke-kunstneriske sider – ”Tagores Skole”, ”Folkets Mand” og ”Østen og Vesten” – og bogen henvender sig eksplicit til et miljø ud over det skønlitterære, nemlig ikke kun dem, der har læst hans bøger, men også ”den voksende Kreds af danske Læsere, som interesserer sig for Indien og indiske Forhold”.

Det var disse miljøer, der kom til at tegne receptionen af Tagore i de næste år. Det første tegn på det ser man i det noget afdæmpede besøg i 1926. Denne gang talte Tagore i Odd Fellowpalæet efter en indledning af indologen Poul Tuxen og på et af fredsbevægelsens centre, den internationale Højskole i Helsingør, men ellers bød besøget ikke på møder med offentligheden. Kristeligt Dagblad, der fem år tidligere havde haft Tagore som den centrale forsidehistorie over flere dage, gav ankomsten følgende bemærkning:

Da Nobelpristageren, Inderen Rabindranath Tagore, for nogle Aar siden var i København, var der ingen Grænser for den Opmærksomhed, han var Genstand for [...] denne Gang gled hans Ankomst ret upaaagtet ind mellem Dagens Begivenheder. Saadan kan en Ballon svinde ind, naar den mere end til Hælvtten har været pustet op med Nysgerrighed og lignende ved megen Reklame i Sving satte Følelser.⁹⁶

Den tidligere begejstring blev altså forklaret som udtryk for det, der i dag ville kaldes hype; en overdrevet selvgenererende mediedækning. Også foredraget i Odd Fellowpalæet blev bedømt kritisk i avisen: ”En hel Del af Tilhørerne i den omtrent fyldte Sal viste ved at gaa, at de ikke fik noget ud af det.”⁹⁷ Berlingske Tidende var mere positiv i sin dækning, men med et distancerende fokus på fremtoning frem for ind-

93 Terp 2005, s. 29-30.

94 Rosenkjær 1921, s. 18.

95 Jensen 1925.

96 Kristeligt Dagblad 7/9 1926.

97 Kristeligt Dagblad 8/9 1926.

holdet af hans tekster – ”Rabindranath Tagores Ansigt, hans Øjne, hans fine Mimik og maaske først og sidst hans fine Hænder, der flagrede som Blomsterblade i Luften, fortalte mere end nok.”⁹⁸ Også i de andre aviser var dækningen begrænset, og Tagores politiske holdninger og hans stillingtagen til indiske forhold i øvrigt blev stort set ikke omtalt. Alt i alt var virkede besøget fattigt, mødet med Georg Brandes, som Tagore havde ønsket denne gang, var positivt men måske også lidt på det jævne: ”Tagore aabenhjertig, menneskelig, livlig Samtale.” noterede Brandes i sin dagbog.⁹⁹

Lukket internationalisme

I slutningen af 1920’erne tog Tagore en ny udtryksform op i form af malerier og tegninger i en skitseagtig, ekspressionistisk stil. Fra maj 1930 og et år frem turnerede en samling af billederne i en række byer i Europa og USA, hvor de delte vandene mellem de fuldstændig afvisende anmeldelser og dem, der så Tagores værker som netop svarende til ”the most recent researches of the painters of the West”, som en fransk beundrer udtrykte det.¹⁰⁰ 9. august 1930 åbnede udstillingen med akvareller og tegninger på Charlottenborg. Tagore var selv med til ferniseringen og mødte repræsentanter for dansk kulturliv, forlagsbranche og videnskab. Udstillingen blev omtalt i pressen, men anmeldelserne i de store aviser var blandede. Politiken karakteriserede billederne med en vis undren: ”Intet af dem har noget Navn. Det er mærkeligt stiliserede Portrætter, Kunst, der er skabt ud af en Digers Underbevidsthed, Drømme og Tanker og Følelser”.¹⁰¹ I Berlingske Tidende var udstillingen derimod hovedhistorien på forsiden,¹⁰² mens Kristeligt Dagblad var knap så positiv: ”Her er en gammel Mand, hvis æstetiske Indstilling er grundlagt og fæstnet indenfor en overordentlig sluttet Kreds, pludselig gledet ud i et Virvar af Skoler og Stilarter, og Resultatet er blevet derefter.”¹⁰³ Avisen konkluderede dog forbeholdent: ”Interessant er Udstillingen, fordi den viser os en intim Side af Manden”.¹⁰⁴ Der var altså stadig en vis interesse for kunstneren Tagore, men avisdækningen i øvrigt viser at den var snævert knyttet til det konkrete event; hans bøger blev ikke genlæst.

I mellemtiden var det politiske miljø af fredsaktivister begyndt at blive mere organiseret. Samme år blev Indiens Venner stiftet med aktivisten Ellen Hørup som drivende kraft og et klart politisk sigte til fordel for indisk uafhængighed, identificeret med Gandhis ikke-voldsprincipper. Her mødtes tidligere dyrkere af indisk mystik som antroposoffen Carl Vett og missionærer, der havde personlige erfaringer med

---

98 Berlingske Tidende 9/9 1926.

99 Brandes Dagbog 8/9 1926, www.kb.dk/brandesdagbog

100 Citeret i Dutta og Robinson 1995, s. 289

101 Politiken 10/8 1930.

102 Berlingske Tidende 10/8 1930.

103 Kristeligt Dagblad 10/8 1930.

104 Ibid.

frihedskampen som Johann Bittmann og Anne Marie Petersen med internationalister og pacifister som Jens Rosenkjær og Hørup selv. I foreningens blad blev der løbende trykt artikler af og om Tagore.¹⁰⁵

Denne styrkede inderkreds af Indiensvenlige kræfter forsøgte at give ham en større opmærksomhed, dels ved at skrive i pressen dels ved at fremme Tagore i forbindelse med hans besøg. Efter udstillingsåbningen fremsagde Tagore to digte i Statsradiofonien, og det er oplagt at se det i lyset af, at Rosenkjær på det tidspunkt var et af to ministerudnævnte medlemmer af rådets programudvalg. Foredraget blev indledt og oplæst af Højskoleforstander Peter Manniche, grundlæggeren af Den Internationale Højskole i Helsingør.¹⁰⁶ Hvor den verdensforsagende tone i mange af Tagores digte tidligere havde skygget for hans politiske tanker, var det her omvendt: I Berlingske Tidendes dækning af udsendelsen hed det, at Tagores digte udsprang af hans beslutning om at "*rejse sine Landsmænd*".¹⁰⁷ I forlængelse heraf blev Tagore, som det havde været tilfældet lige fra hans gennembrud i Europa, set som en brobygger, også æstetisk: "Tagore er den første Digter i hvem Vest og Øst mødes i Harmoni".¹⁰⁸ Disse forestillinger om en almen menneskelig livsform, blev der bygget bro til på foredraget på Borups Højskole, hvor Tagore talte om sin kunst og om kunsten generelt som et harmonisk og transcenderende element i livet: "Al Kunst er Følelse, Geniernes Kunstværker er et Forsøg paa at genskabe, hvad de følte i Inspirationens Øjeblik. Disse Følelser skænker de hele Menneskeheden, baade fattige og rige."¹⁰⁹ Efter foredraget udtalte højskolens medforstander Rosenkjær: "De, Dr. Tagore, formaar at bygge Broen mellem Østen og Vesten, gennem Deres Foredrag er vi kommet Deres fjerne Land Betydelig nærmere."¹¹⁰

I de følgende år var Indiens Venner stort set alene om at omtale Tagore i dansk offentlighed. Foreningen blev allerede nedlagt i 1938, bl.a. på grund af uenigheder om holdningen til Gandhi. På det tidspunkt var også Tagore forsvundet ud af den danske offentlighed – et af de sidste eksempler er Politikens kronik 8. august 1934, hvor Ellen Hørup havde oversat Tagores beretning fra den netop overståede Ruslandsrejse.¹¹¹ Uden for denne type særlige fora var det meget sparsomt, hvad den brede offentlighed fik af oplysninger om Tagore fra slutningen af 1920'erne.

En sammenhængende medierepræsentation i Danmark fik Tagore i virkeligheden først igen efter 7. august 1941, da han døde i sit barndomshjem i Kolkata, og allerede dagen efter kunne de danske aviser trykke hans nekrolog. Det var en blandet modta-

105 Indiens Venner 1930-1938.

106 Tagores første optræden i Danmarks Radio var tilsyneladende den 10. maj, hvor Gabrielle Krebs læste fra *Blomsternes Bevogter* og *Elskerens Gave* som led i en "Indisk Aften" (larm.fm: programoversigt 10-05-1926).

107 Berlingske Tidende, 10/8 1930.

108 Ibid.

109 Ibid.

110 Ibid.

111 Politiken 8/8 1934.

gelse set over de forskellige aviser. Karakteristisk nok fik han den hårdeste kritik fra konservativt hold: ”Meddelelsen om den indiske Digter-Filosof Rabindranath Tagores Bortgang forundrer, man havde en ubestemt fornemmelse af, at han for længst var død.”¹¹² indledte litteraten Hakon Stangerup sin nekrolog i Nationaltidende 8. august 1941. Med reference til besøget i 1921 skrev Stangerup: ”Da Inderens Kaftan blev pakket ned i Kufferten, og hans profetiske Skæg forsvandt fra d’Angleterre, kunde intet mere dække over Værkernes pæne Almindelighed.” De øvrige anmeldelser var mere positive, men de indeholder alle sammen et næsten undrende tilbageblik på Tagores fortidige berømmelse. Litteraten Emil Frederiksens nekrolog i Kristeligt Dagblad kom f.eks. kort omkring Tagores arbejde som pædagog, men så primært digteren som levn fra en anden tid; en slags generationsdigter: ”For os var hans dybsindige, sarte, idyllisk-fromme Poesi et Pust af Idealisme i en ond og forvirret Tid”.¹¹³ Socialdemokratens nekrolog var den mest alsidige og mest positive. Den omtalte Tagores betydning både pædagogisk og som del af uafhængighedsbevægelsen, men vurderede også, at ”den nuværende haarde Tid har ikke brug for en Mand af hans milde Støbning.”¹¹⁴ Også Politikens anonyme nekrolog fremstillede Tagores betydning uden for digtningen, næsten som det skete i 1921 men nu med en kritisk distance: ”Maaske var han lige saa lidt som Tolstoi Tænker i den evropæiske Betydning af Ordet, men det blev ikke destomindre meget mere som Tænker end som Digter, at han fik sin internationale Stilling som Vismanden af Guds Naade”.¹¹⁵ Alt sammen distancerende fremstillinger af Tagore som udtryk for en filosofi, der – sine kvaliteter til trods – ikke var umiddelbart forenelig med en europæisk situation.

Efter Tagores død er der så langt mellem omtalen af Tagore i dansk presse, at det knap nok giver mening at tale om en selvstændig dansk reception. Det kan undre, hvis man kort ser på den generelle omtale af Tagores hjemland. Allerede i 1950’erne havde bl.a. udviklingstanken og afkoloniseringen ført til en kraftig vækst i formidlingen af de tidligere kolonier og efterhånden selvstændige stater i Afrika og Asien,¹¹⁶ og Indien og hinduismen fik endnu mere opmærksomhed i Europa med ungdomsbevægelserne fra slutningen af 1960’erne. På den baggrund kan det overraske, at Tagore ikke blev relanceret som en tænker, der netop forenede det sociale og det åndelige. Måske faldt Tagores kobling mellem spiritualitet og samfundsreform alligevel ved siden af som hverken rent åndelig eller rent ’social’ – jf. mellemkrigstidens venstreorienterede kritik af Tagore. I Politikens Verdenslitteratur fra 1973, hvor netop det sociale engagement hos forfatterne på tidstypisk vis udgør en rød tråd, skriver Frede Møller-Kristensen kun indirekte og korfattet ”i sine sidste år røbede han en vis forstå-

112 Nationaltidende 8/8 1941.

113 Kristeligt Dagblad 8/8 1941.

114 Socialdemokraten 8/8 1941.

115 Politiken 8/8 1941.

116 Henschen 2014.

else for de socialt engagerede forfattere”.¹¹⁷ Men omtalen er simpelthen for sparsom til at konkludere noget: Med forbehold for oversete genudgivelser af enkelte tekster i antologier o.l.¹¹⁸ opgiver Artikelbasen kun fire artikler fra de sidste 60 år med Tagore som hovedemne¹¹⁹ og larm.fm kun to temaradioudsendelser fra 1980.¹²⁰ Undtagelsen er *Flakkende Fugle* fra 2013 i Rasmus Klitgaard Hansens oversættelse, som er den første af et helt Tagore-værk siden 1920’erne.¹²¹

Hymne til Indien

Receptionen af Tagore frem til han forsvandt fra offentligheden kan opsummeres som historien om, hvordan et enkeltindivid (efter alt at dømmes takket være egen kraft) løsrives fra de orientalistisk farvede klichéer, der omgærdede det, og ender med at rette en konkret kritik imod de vestlige samfund og mod kolonialismen – og få opbakning til det. Det er en interessant position, ikke mindst fordi Tagores største popularitet falder sammen med kolonialismens afsluttende fase med begyndende befrielsesbevægelser i en række lande, herunder i Tagores eget hjemland.

I årene efter Første Verdenskrig havde koblingen mellem det anti-materialistiske og det socialt reformistiske en reel klangbund, som banede vejen ind i dansk offentlighed for Tagores tænkning og med den Indien og den antikoloniale bevægelse. På hovedlinjerne i denne proces adskiller Danmark sig måske kun i ringe grad fra lande som Tyskland eller USA. Men det er alligevel en selvstændig historie, for selvom Tagore gled ud af den kollektive bevidsthed drejer det sig om en cirkulationsproces, hvor hans reception krydser igennem de forskellige miljøer, som beskæftigede sig med Indien, hvad enten det var som mystikkens land eller som et forbillede for en ny verdensorden. Tagore-receptionen er i den forbindelse et net, der indfanger nogle af de tanker, der i en bredere forstand blev tænkt i Danmark om kultur, international politik osv. Den viser bl.a. den spæde start på nogle af de tankemønstre, som det var muligt at danne om disse spørgsmål, jf. forestillingen om småstaten Danmark som en særlig oplagt ven af kolonierne – en tankegang der fik stor betydning i efterkrigstidens udviklingspolitik. Indiens store tiltrækningskraft på mellemkrigstidens antikrigs- og internationalistiske bevægelse fremgår tydeligt, når man læser tidsskrifter som *Dansk Udsyn*.

De senere årtiers historieskrivning har på afgørende måder nuanceret billedet af vidensudveksling som noget, der udgik fra Europa og USA og bredte sig til resten af verden; selv under kolonialismens guldalder bidrog ikke-vestlige videnskabsfolk og

---

117 Møller-Kristensen 1973, s. 542.

118 Jf. Tagore 2004.

119 Henschen 2021; Henschen 2011; Syberg 1997; Syberg 1995; Denman 1995.

120 Larm.fm: programoversigt 1979-08-13; 1981-09-13.

121 Tagore 2013.

rejsende til at forme billedet af deres hjemlande.¹²² Det skete imidlertid hovedsageligt inden for miljøer af eksperter og kendere af de pågældende lande; den videre udbredelse til den brede befolkning foregik gennem vestlige forskere og skribenter. Tagore fremstår som en markant undtagelse fra denne regel: Aldrig før havde medier over hele verden i den grad stået åbne for en samtidsdigter og samfundstænkter fra den koloniserede del af verden, og Tagores talrige rejser var ikke bare med til at formidle hans egne værker, indisk religion og kultur. Hans stærke politiske og kulturkritiske holdninger eksponerede offentligheden for et angreb på den koloniale dagsorden, på vestens iscenesættelse af kolonialismen som et civiliseringsprojekt og på etablerede dele af datidens europæiske kultur og politik. Et glimt af dét får man i en af Kristelig Dagblads sidste Tagore-artikler fra besøget 1921:

Mangen Student, som har hørt ham i disse Dage, gaar nu og nynner paa Omkvædet af Tagores hymne til Indien, som han oplæste i Søndags: Bharata draw-ja vidhadha, djaja hai, djaja hai, djaja hai – Indien Rigdommens giver, Sejr for dig, Sejr for dig, Sejr for dig.¹²³

Det sidste er en (ikke fejlfri) gengivelse af det digt, der en generation senere under titlen *Jana Gana Mana* blev Indiens nationalsang. Det er et billede og ikke en reportage, men koncentrerer en (kort) tid, hvor det ikke virkede urimeligt at forestille sig danske studerende, der åbent identificerede sig med i hvert fald ét ikke-europæisk lands opgør med kolonialismen.

Litteratur

- Alam, Fakrul og Chakravarty, Radha (red) 2011: *The Essential Tagore*. The Belknap Press of Harvard University Press. DOI:10.2307/j.ctvmx3j1k
- Andersen, Frits 2010: *Det mørke kontinent?: afrikabilleder i europæiske fortællinger om Congo*. Aarhus Universitetsforlag.
- Anonym 1916: "bengalsk Litteratur". **P. A. Rosenberg**: *Store nordiske Konversationsleksikon: en nordisk Encyklopædi. Bind II*. Store nordiske Konversations-Leksikons Forlag
- Anonym 1923: "Rabindranath Tagore". **P. A. Rosenberg**: *Store nordiske Konversationsleksikon: en nordisk Encyklopædi. Bind XXIII*. Store nordiske Konversations-Leksikons Forlag.
- Bayly, C. A. 2004: *The Birth of the Modern World*. Blackwell Publishing.
- Buchholz, Kai et al. (red.) 2001: *Die Lebensreform*. Hauser-Media/Verlag Häusser.

---

122 Manjapra 2014; Kapil 2007; Chakrabarty 2000.

123 Kristeligt Dagblad 24/5 1921.

- Chakrabarty, Dipesh 2000: *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton University Press. DOI: 10.1515/9781400828654
- Chowdhury, Supatra (2009), "Tagore's Visits to Denmark 1921, 1926 and 1930", *Rabindra Biksha*, 50, 87-103.
- Claussen, Sophus 1982: *Sophus Claussens lyrik: tekstkritisk og kommenteret udgave, bd 2*. Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Gyldendal.
- Cannadine, David 2001: *Ornamentalism. How the British Saw Their Empire*. Allen Lane, The Penguin Press. DOI: 10.2307/20050288
- Denman, A. M. 1986: "Tagores mål var at leve enkelt og tænke ædelt". *Frederiksborg Amts avis* 31. maj, s. 8.
- Dixon, Joy 2001: *Divine Feminine: Theosophy and Feminism in England*. JHU Press.
- Dutta, Krishna og Robinson Andrew 1995: *The Myriad-Minded Man*. Bloomsbury.
- Eide, Elisabeth og Simonsen, Anne Hege 2008: *Verden skapes hjemmefra: pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902-2002*, Oslo.
- Fischer-Tiné, Harald og Mann, Michael (red.) 2004: *Colonialism as Civilizing Mission. Cultural Ideology in British India*, Anthem South Asian Studies.
- Gandhi, Mohandas 1959: *My Dear Child: Letters From M K Gandhi To Esther Faering*. Navajivan Publishing.
- Halbfass, Wilhelm 1981: *Indien und Europa: Perspektiven ihrer geistigen Begegnung*. Schwabe Verlag.
- Hay, Stephen N. 1962: "Rabindranath Tagore in America". *American Quarterly*, 1962, Vol. 14, No. 3, s. 439-463.
- Hemmilä, Olavi 2005: *Tagore in Sweden*. The Embassy of Sweden in New Delhi.
- Henschen, Daniel 2011: "Indisk forfatter tog danskerne med storm". *Kristeligt Dagblad*, 14. november.
- Henschen, Daniel 2019: *Da danskerne ville omvende verden*. Gad.
- Henschen, Daniel 2021: "En tørst i tiden". *Weekendavisen*, 21. maj.
- Hinrup, Hans J. 1997: *Hvilken farve har blodtørst?: en analyse af danske avisers Kinastof i år 1900*, Århus.
- Hinrup, Hans J. og Gregersen, Bo 1991: *Dansk Kinabibliografi: Danish China bibliography*, Aarhus.
- Holmberg, Åke. 1988: *Världen bortom västerlandet*. Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis, 28, 34. Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället.
- Horn, Elija 2018: *Indien als Erzieher: Orientalismus in der deutschen Reformpädagogik und Jugendbewegung 1918-1933*. Verlag Julius Klinkhardt
- Houken**, Aage 1949: *Knud Poulsen: liv og forfatterskab*. Gyldendal.
- Jensen, Jens Marinus 1921: *Rabindranath Tagore – Træk af hans Levned*. V. Pio.
- Kapil, Raj 2007: *Relocating Modern Science: Circulation and the Construction of Knowledge in South Asia and Europe 1650-1900*. Palgrave Macmillan.

- Kämpchen, Martin 2011: *Rabīndranāth Tagore und Deutschland*. Deutsche Schillergesellschaft / Deutsches Literaturarchiv.
- Kopf, David 1979: *The Brahmo Samaj and the Shaping of the Modern Indian Mind*. Princeton University Press.
- Manjapra, Kris 2014: *Age of Entanglement: German and Indian Intellectuals Across Empire*. Harvard University Press.
- Mishra, Pankaj 2012: *From the Ruins of Empire*. Allan Lane.
- Munch-Petersen, Erland 1983: "Lampen på floden – Indien i dansk skønlitteratur". Kika Mølgaard (red.): *Indien – Danmark: forbindelser og samarbejde*. Den indiske ambassade i Danmark, s. 34-43.
- Mølgaard, Kika 1983: "Tagores og Nehrus besøg i Danmark". Kika Mølgaard (red.): *Indien – Danmark: forbindelser og samarbejde*. Den indiske ambassade i Danmark, s. 100-103.
- Møller-Kristensen, Frede 1973: "Den indiske litteratur". F.J. Billeskov Jansen et al. (red.): *Verdens litteraturhistorie. Bd. 10. Århundredskiftet 1890-1920*. Politikens Forlag.
- Petersen, Anne Marie 1919: *Danmarks Verdensmission*. Det Danske Missionselskab.
- Radice, William 2011: "Introduction". Rabindranath Tagore: *Gitanjali*. Penguin Books India.
- Rosenberg, Emily S. 2012 (red): *A World Connecting: 1870-1945*. Belknap Press of Harvard University Press.
- Rosenkjær, Jens 1921: "Hvor Øst og Vest mødes". *Dansk Udsyn, nr. 1. 1. Aargang*. Askov Højskole s. 3-25.
- Said, Edward 2002: *Orientalisme. Vestlige forestillinger om Orienten*. Roskilde Universitetsforlag.
- Sand, Erik Reenberg 1994: "Nogle træk af Indiensreceptionen i Vesten og Danmark i nyere tid". Erik Reenberg Sand & Peter B. Andersen: *Indiske Religioner i Danmark*. Chaos. S. 4-29.
- Sen, Nabaneeta 1966: "The "Foreign Reincarnation" of Rabindranath Tagore". *The Journal of Asian Studies*. Vol. 25, No. 2 (Feb., 1966), s. 275-286.
- Sharpe, Eric 2004: *The riddle of Sadhu Sundar Singh*. Intercultural Publications.
- Som, Reba 2010: *The Singer and His Song*. Penguin India.
- Stinus Erik 1983: "Indisk litteratur i Danmark". Kika Mølgaard (red.): *Indien – Danmark: forbindelser og samarbejde*. Den indiske ambassade i Danmark, s. 17-33.
- Syberg, Karen 1995 : "En evaluering af Vesten". i *Information* 22. april, s. 32.
- Syberg, Karen 1997: "Indiens åndelige arv". *Information* 14. august, s. 1.
- Söderblom, Nathan 1922: *Tre livsformer*. Geber.
- Tagore, Rabindranath 1913: *Gitanjali: Sang-Ofre*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1914: *Gitanjali; Blomsternes bevogter*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1917: *Flakkende fugle*. Povl Branner.
- Tagore, Rabindranath 1918: *Halvmaanen*. Pio.

- Tagore, Rabindranath 1919: *Hungrige Stene*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1920: *Hjemmet og Verden*. Branner.
- Tagore, Rabindranath 1921: *Elskerens Gave og Skillevejen*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1921: *Posthuset*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1922: *Mine Erindringer*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1923: *Frugthøsten*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1926: *Ildfluer*. Pio.
- Tagore, Rabindranath 1963: "Horoskopet". Niels Kaas Johansen (red.): *Indiens stemme: noveller af vor tids betydeligste indiske forfattere*. Jespersen og Pio
- Tagore, Rabindranath 2004: "Det, som knuger mig, er det min sjæl". Lillian Hjorth & Vigdis Hjorth (red.): *Læsebog for levende*. Carlsen.
- Tagore, Rabindranath: *Flakkende Fugle 2013*. Løvens Forlag.
- Terp, Holger 2005: *Danish peace history. Working paper (Danish Peace Academy)*
- Wentzel, Knud 2011: *Mystiker og digter – Anker Larsens Liv og forfatterskab*, Syddansk Universitetsforlag.
- Viinholt Nielsen, Bendt 1991: *Rued Langgaards Kompositioner – Annoteret værkliste*. Odense Universitetsforlag.
- Williams, Christine 2004: *Jiddu Krishnamurti: World philosopher (1895–1986): his life and thoughts*. Motilal Banarsidass.

Websteder

- Artikelbasen: Indscanning af *Avis kronik index og Dansk artikelindeks*. *Bibliotek.dk*.
http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Medier/Forlagsboghandler/Povl_Branner?highlight=branner. (besøgt 17. april 2023)
- Dansk bogfortegnelse. Gennem www.kb.dk.
www.infomedia.dk.
- DRs programoversigter 1925- i digitaliseret version i www.larm.fm.
http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Litteratur/Forfatter/Louis_v._Kohl. (besøgt 17/4 2023)
- http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Litteratur/Forfatter/Christian_Rimestad. (besøgt 17/4 2023)
- http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Litteratur/Forfatter/Valdemar_R%C3%B8rdam?highlight=valdemar%20r%C3%B8rdam. (besøgt 17/4 2023)
- http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Litteratur/Forfatter/Konrad_Simonsen. (besøgt 17/4 2023)
- www.kb.dk/brandesdagbog (besøgt 17/4 2023)

English summary

Metaphysical longing, cultural criticism and colonial sympathies in the Danish encounter with Rabindranath Tagore and his works

Tagore is one of modern India's most influential writers and a central political and social thinker. From the time he received the Nobel Prize in Literature in 1913, and until the mid-1920s, Tagore was one of the best-known authors of his time and had the opportunity to influence an entire generation. The article analyses the reaction of the Danish public to Tagore's three visits and his works. The aim is to uncover the immediate Danish reception history for one of the great figures of world literature. The great interest and positive attitude of the time towards a non-European and avowedly anti-colonialist thinker furthermore presents a case of India's rather undescribed role in the inter-war public debate in Denmark – and can as such contribute to shedding light on a corner of the Danish public discourse in colonialism and the non-Western world in a broader sense.

The article is based on an analysis of positions and focus areas in the Danish media's presentation of Tagore in the time leading up to, during and between his three visits to Copenhagen in 1921, 1926 and 1930 respectively.